International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

HUJJATLARNING MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI

Bobojonova Dilnoza Oxunjonovna
Osiyo xalqaro universiteti
“Pedagogika psixologiya” kafedrasi o’qituvchisi
E-mail: bobojonovadilnozaoxunjonovna@oxu.uz

Annotatsiya Hujjatlar matnida fikrning xolis, aniq, ixcham, lo‘nda, aniq maqsadga qaratilgan bo‘lishini rasmiy hujjatlar tilidagi o‘ziga xos uslub, undagi o‘ziga xos so‘z qo‘llash, morfologik va sintaktik xususiyatlar orqali ta’min etiladi.O‘zbek tilida asosan so‘zlashuv, ommabop, ilmiy, rasmiy, badiiy va publitsistik uslublar mavjudligi e’tirof etiladi.

Kalit so’zlar: hujjat, turlari, morfologik xususiyat, qoliplangan qism, zaruriy qism

Ish yuritish hujjatlari tilini shakllantirishda rasmiy uslubdan foydalaniladi. Rasmiy uslub hozirgi o‘zbek tilining davlat-ma’muriy, huquqiy muassasalarida, rasmiy diplomatik munosabatlarida namoyon bo‘ladigan ko‘rinishidir. **Qonun matnlari, farmon, qaror, farmoyish, buyruq, bayon, tarjimai hol, tavsifnoma, hisobot, ma’lumotnoma, e’lon, rasmiy xat va boshqa barcha rasmiy ish qog‘ozlari** ana shu uslubda shakllantiriladi. Bu uslubning og‘zaki va yozma shakllari mavjud.

Ushbu uslubda shakllangan matnda noaniqlikka, izohtalab o‘rinlarga yo‘l qo‘yilmaydi. Fikr va mazmun sodda, aniq va tushunarli tilda bayon qilinadi. *O‘zbekiston Respublikasida davlat hokimiyati xalq manfaatlarini ko‘zlab va O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi hamda uning asosida qabul qilingan qonunlar vakolat beradigan idoralar tomonidangina amalga oshiriladi.* (O‘zR Konstitusiyasi, 7 - modda).

Qolip. Fikr-mulohaza, bayon asosan bir qolipda ifodalanadi. Solishtiramiz: *O‘zbek milliy madaniyati rivojiga ulkan hissa qo‘shgan marhum adabiyot va san’at namoyandalarini mukofotlash to‘g‘risida.*

Betakror iste’dodi va o‘lmas ijodiy merosi bilan o‘zbek milliy madaniyatining rivojiga beqiyos hissa qo‘shgan, butun hayotini el-yurt taraqqiyoti, xalqimiz ma’naviyatining yuksalishiga baxsh etgan vatandoshlarimizning xotirasini yod etib, ularni Vatan oldidagi unutilmas xizmatlarini inobatga olib, quyidagi marhum adib va san’atkorlar «Buyuk xizmatlari uchun» ordeni bilan mukofotlansin. (O‘zR Prezidentining 2001-yil 22-avgust Farmoni).

O‘zbekiston Respublikasi Mustaqilligi e’lon qilinganligining o‘n yilligi munosabati bilan amnistiya to‘g‘risida.

O‘zbekiston Respublikasi Mustaqilligi e’lon qilinganligining o‘n yilligi munosabati bilan insonparvarlik tamoyiliga amal qilib, O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi 93-moddasining 20-bandiga asosan qaror qilaman (O‘zR Prezidentining 2001-yil 22-avgust Farmoni).

Shu tarzda **ariza, qaror, bildirishnoma, ma’lumotnoma, shartnoma, tabriknoma singari turli xarakterdagi rasmiy hujjatlarning har birining o‘ziga xos bayon etish qolipi bo‘ladi.** Ayni paytda, ularning har birining alohida so‘z va turg‘un birikmalari ham mavjud bo‘ladi. Masalan, huquqiy hujjatlarda boshqa vazifaviy uslublarda deyarli uchramaydigan atamalar qo‘llanadi: ***ma’muriy javobgarlik, fuqarolik holati, fuqarolik javobgarligi, aybdor, gumondor, jabrlanuvchi, sudlanuvchi, guvoh, jamoat kafilligi, surishtiruv, jabrlanuvchi bilan yarashuv*** va boshqalar.

Ish qog‘ozlari va hujjatlarning xilma-xilligiga qarab ularga oid **atamalarning me’yorlashuvi va chegaralanuvi** ham kuzatiladi. Qiyos uchun diplomatik munosabatlar doirasidagi so‘z va iboralarga ko‘z yugurtiraylik: ***ahdlashuvchi oliy tomonlar, elchi, elchixona, muxtor elchi, muxtor vakil, ishonchli vakil, nota, ratifikasiya, shartnoma, bayonot, qo‘shma bayonot, deklarasiya, tashrif, qarorgoh*** kabilar.

Ushbu uslub uchun jargonlar, oddiy so‘zlashuvga xos so‘zlar, emosional-ekspressiv bo‘yoqqa ega bo‘lgan so‘zlarning ishlatilishi me’yor sanalmaydi va shu jihati bilan boshqa uslublardan keskin farq qiladi.

Rasmiy uslubning grammatik me’yori ham alohida xususiyatlarga ega. Masalan, **ot so‘z turkumiga oid so‘zlar ko‘p ishlatiladi**. *O‘zbekiston Respublikasi o‘z taraqqiyot yo‘lini, o‘z nomini aniqlaydi, o‘z davlat ramzlarini: gerbi, bayrog‘i, madhiyasini ta’sis etadi, o‘z davlat tilini belgilaydi. O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining ramzlari muqaddasdir* (1991-yil 31-avgustda qabul qilingan «O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to‘g‘risida»gi Qonunning 16 - moddasidan).

Bu uslubda **fe’lning harakat nomi shakli, ya’ni bevosita shaxs va zamon ma’nosini bildirmay, gapda otga xos vazifa bajarishi faol qo‘llaniladi**, **gapning kesimi ko‘pincha hozirgi zamonning majhul nisbatida (ish bajaruvchsi noaniq bo‘lgan fe’l shakli) ifodalanadi,** hujjatning xarakteriga qarab **shart mayli shakliga** tez-tez murojaat etiladi. Masalan, «O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining «O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining mutlaq vakolatlari» haqidagi 78–moddasida **o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish, qabul qilish, belgilash, tasdiqlash, tartibga solish, o‘zgartirish, joriy qilish, komissiyasini tuzish, saylov kunini tayinlash, saylash, ozod etish, ratifikasiya qilish, ta’sis etish, amalga oshirish** singari fe’lli birikmalar ishlatilgan. Ushbu hujjatda **amalga oshiriladi, asos bo‘ladi, tashkil etadi, belgilanadi, asoslanadi, hisoblanadi, himoya qilinadi, amalga oshiradi, tan olinadi, ish ko‘radi, ado etadi, kafolatlanadi, taqiqlanadi, tavsiya etiladi** singari fe’llarning faol ishlatilishi ham yuqoridagi fikrning tasdig‘idir.

Shu o‘rinda rasmiy uslubda yozilgan matnlar uchun barcha morfologik vositalar va kategoriyalarning qo‘llanilishi bir xil darajada emasligini ta’kidlash ham maqsadga muvofiq. Masalan, **sonlar va olmoshlar** bu uslubda boshqa so‘z turkumlariga qaraganda ikkinchi darajali omil hisoblanadi.

Hujjat matni birinchi shaxs yoki uchinchi shaxs tilidan yoziladi: **“... ga ruxsat berishingizni so‘rayman”, “deb hisoblaymiz”, “rahbariyat talab qiladi”, “boshqarma so‘raydi”** kabi.

Hijjatlar matnini tuzishda turg‘unlashgan, qoliplalashgan birikmalardan foydalanish tavsiya etiladi. Chunki qoliplashgan, doimiy shaklga ega bo‘lgan so‘z tizimlari, iboralar 8-10 marta tez idkok etiladi, hujjat tayyorlash va ulardan foydalanish jarayonlarini tezlashtiradi. Shunga ko‘ra, har bir hujjat turning mohiyati va maqsadiga bog‘liq ravishda o‘ziga xos qoliplashgan tuzilmalar shakllanadi. Masalan, buyruqda: **“ ... so‘m maosh bilan ... lavozimiga tayinlansin”, “... o‘z xohishiga ko‘ra ... lavozimidan ozod etilsin”, “...ga hayfsan r’lon qilinsin”, “... ogohlantirilsin”** kabi.

Xizmat xatlaridagi qoliplashgan so‘zlar: **“... Sizga ... ma’lum qilamizki”, “Sizga ... ni bildiramiz”, “Qaroriga muvofiq”, “kafolat beradi”** kabi. Bu kabi qoliplashgan so‘zlar, birikmalar natijasida hujjatlarni tuzish va rasmiylashtirish yengillashadi. Hujjatlardagi fikrlar teranlashadi, mantiqli bo‘ladi. Hujjatlar tilida so‘zni tejab ishlatishga e’tibor beriladi.

Hujjatlar tilida fikrni aniq, lo‘nda bayon etishda xatboshi ham muhim sanaladi. Har bir yangi fikr xat boshidan boshlanadi.

Rasmiy uslubning sintaktik alomatlari ham matnda darhol ko‘zga tashlanadi. Unda darak gaplar, uning ayniqsa qo‘shma gap shakli ko‘p ishlatiladi. Yoyiq va murakkab so‘z birikmalari mahsuldor hisoblanadi, murakkab tipdagi nomlar keng qo‘llaniladi. Gap tuzilishida o‘zbek tilidagi odatdagi me’yorga amal qilinadi va yuqorida sanalgan jihatlari bilan ilmiy uslubga o‘xshab ketadi.

ADABIYOTLAR:

1. Oxunjonovna, B. D. (2023). MAHMUD QOSHG'ARIYNING “DEVONU LUGOTIT TURK” DAGI SHAKLINI HAM, MAZMUNINI HAM SAQLAGAN IDIOMALAR TAHLILI.

2. Oxunjonovna, B. D. (2024). BOZCHILIK ASOSIDA SHAKLLANGAN O ‘ZBEK XALQ MAQOLLARINING TAHLILI. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, *2*(1), 122-125.

3. Oxunjonovna, B. D. (2024). DAVLAT TILIDA ELEKTRON ISH YURITISH: IMKONIYATLAR VA MUAMMOLAR. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, *1*(2), 235-240.

4. Oxunjonovna, B. D. (2024). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA AMALIY AHAMIYATI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, *1*(2), 229-234.

5. *Oxunjonovna, B. D. (2024). HUJJATLAR BILAN ISHLASHDA O ‘ZBEK TILI ME'YORLARINI QO ‘LLASHNING DOLZARBLIGI. Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system, 1(2), 247-252.*

International Conferences | Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

6. Oxunjonovna, B. D. (2024). HUJJATLARNI DAVLAT TILIDA YOZISHDA TERMINOLOGIYA VA UNING STANDARTLASHUVI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, *1*(2), 1-7.
7. Oxunjonovna, B. D. (2024). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNING XALQARO TAJRIBASI VA O 'ZBEKISTONGA MOSLASHUVI. *Methods of applying innovative and digital technologies in the educational system*, *1*(2), 241-246
8. O 'ZBEK TILIDA ISH YURITISHNING YANGI TEXNOLOGIK IMKONIYATLARI BD Oxunjonovna - Problems and solutions at the stage of innovative …, 2024
9. Oxunjonovna, B. D. (2024). O 'ZBEK TILINING RASMIY ISH YURITISH TILIGA AYLANISH TARIXI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, *1*(2), 32-37.
10. Bobojonova, D. (2023). ANALYSIS OF IDIOMS THAT PRESERVE BOTH FORM AND CONTENT IN MAHMUD KASHGARI'S" DEVONU LUGOTIT TURK". Modern Science and Research, 2(9), 64-67.
11. Bobojonova, D. (2023). THE IMPORTANCE OF UZBEK FOLK PROVERBS. Modern Science and Research, 2(10), 670-675.
12. Bobojonova, D. (2023). MAHMOUD QOSHGARI'S” DEVONU LEXICOTIT TURK" AND ITS PLACE IN LINGUISTICS. Modern Science and Research, 2(10), 538-540.
13. Oxunjonovna, B. D. (2022). O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA LISSONIY INTERFERENSIYANING KO'RINISHLARI. PEDAGOGS jurnali, 14(1), 22-25.
14. Okhunjonovna, B. D. (2023). A Proverb is a Product of Folk Wisdom. American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769), 1(9), 333-338.
15. Bobojonova, D. (2023). MAHMUD KASHGARI'S WORK" DEVONU LUG'OTIT TURK" IS AN IMPORTANT SCIENTIFIC HERITAGE. *Modern Science and Research*, *2*(12), 742-748.
16. Bobojonova, D. (2024). TYPES OF OCCUPATIONS RELATED TO THE LIFE OF THE UZBEK PEOPLE (within the profession of blacksmithing). Modern Science and Research, 3(2), 739-746.
17. Bobojonova, D. (2023). THE ROLE OF MAHMUD KASHGARI'S WORK" DEVONU LUG'OTIT TURK" IN THE DEVELOPMENT OF THE UZBEK LANGUAGE. Modern Science and Research, 2(4), 568-5672.
18. khunjonovna, B. D. (2024). Comparative Analysis of Proverbs in" Devonu LugOtit Turk" and Currently Available. Journal of Higher Education and Academic Advancement, 1(2), 194-198.
19. Bobojonova, D. (2024). MANIFESTATION OF LEXEMES RELATED TO THE PROFESSION OF BLACKSMITHING IN FOLK PROVERBS. Modern Science and Research, 3(1), 687-693.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

20. Okhunjonovna, B. D. (2024). Analysis of Folk Proverbs Based on Medicine. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 4(3), 125-131.
21. Oxunjonovna, B. D., & Sadriddinovna, F. N. (2024, December). ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA MAQOLLARNING KONSEPTUAL TAHLIL MUAMMOLARI. In Uz Conferences (Vol. 2, No. 4, pp. 41-44).
22. Бободжонова, Д. (2024). IT IS RELATED TO THE LIFE OF THE UZBEK PEOPLE ANALYSIS OF PROVERBS OF THE MUSICAL PROFESSION. Журнал универсальных научных исследований, 2(5), 402-413.
23. Oxunjonovna, B. D. (2024). "SIPOHI","JANGCHI" LEKSEMALARI HAMDA "SAVDOGAR","SAYYOH" LEKSEMALARI ASOSIDA SHAKLLANGAN XALQ MAQOLLARI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 4(4), 331-338.
24. Oxunjonovna, B. D. (2024). OZBEK XALQI TURMUSHI BILAN BOGLIQ KASB-KOR TURLARI (Temirchilik kasb-hunari doirasida).
25. Oxunjonovna, B. D. (2024). TEMIRCHILIK KASB-HUNARIGA OID LEKSEMALARINING XALQ MAQOLLARIDA NAMOYON BO'LISHI.
26. Oxunjonovna, B. D. (2023). MAHMUD QOSHG'ARIYNING «DEVONU LUG'OTIT TURK» ASARI–ILMIY AHAMIYATLI ME'ROS.
27. Oxunjonovna, B. D. (2023). O'ZBEK XALQ MAQOLLARINING AHAMIYATI.
28. Oxunjonovna, B. D. (2024). RESPUBLIKAMIZDA DAVLAT TILI SIYOSATINI AMALGA OSHIRISHNING AMALIY TAJRIBALARI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, *1*(2), 44-49.
29. Oxunjonovna, B. D. (2024). ISH YURITISHDA TIL MADANIYATI VA SO 'ZLASHUV ODOBINING AHAMIYATI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, *1*(2), 8-13.
30. Oxunjonovna, B. D. (2024). RASMIY USLUBDA O 'ZBEK TILI: HUJJAT TURLARI VA ULARNING XUSUSIYATLARI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, *1*(2), 38-43.
31. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILINING ISH YURITISH JARAYONIDAGI AHAMIYATI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO 'NALISHLARI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 52-57.
32. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNI O 'RGATISH JARAYONIDAGI QIYINCHILIKLAR VA ULARNI HAL ETISH USULLARI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 65-71.
33. Oxunjonovna, B. D. (2025). ELEKTRON TIZIMLARDA DAVLAT TILINING QO 'LLANILISHI VA UNING RIVOJI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 17-23.
34. Oxunjonovna, B. D. (2025). MAMLAKATNING TURLI HUDUDLARIDA ISH YURITISHDA DAVLAT TILINING O 'ZIGA XOS QO 'LLANISHI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 10-16.

35. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILIDA ISH YURITISHNI JORIY ETISHNING AMALIY TAJRIBALARI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 3-9.
36. Oxunjonovna, B. D. (2025). RASMIY HUJJATLARNI TUZISHDA DAVLAT TILIDAGI ANIQ TALABLAR VA STANDARTLAR. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 45-51.
37. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILINI RIVOJLANTIRISH BO 'YICHA OLIB BORILAYOTGAN SIYOSATNING ISH YURITISH TIZIMIDAGI O 'RNI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 24-30.
38. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILINI ISH YURITISHDA QO 'LLASHNI TARTIBGA SOLUVCHI QONUN VA ME'YORIY HUJJATLAR. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 31-37.
39. Oxunjonovna, B. D. (2025). DAVLAT TILIDA RASMIY USLUBNING O 'ZIGA XOSLIGI VA UNING TO 'G 'RI QO 'LLANILISHI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 58-64.
40. Oxunjonovna, B. D. (2025). ISH YURITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA DAVLAT TILINING INTEGRATSIYASI. *Prospects for innovative technologies in science and education*, *2*(1), 38-44.
41. Oxunjonovna, B. D. (2025). BOYOQCHILIK HAMDA KULOLCHILIK ASOSIDA SHAKLLANGAN O 'ZBEK XALQ MAQOLLARINING TAHLILI. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, *2*(2), 98-101.
42. Oxunjonovna, B. D. (2024). O 'ZBEK TILIDA ISH YURITISHNING YANGI TEXNOLOGIK IMKONIYATLARI. *Problems and solutions at the stage of innovative development of science, education and technology*, *1*(2), 26-31.
43. Bobojonova, D. (2024). OZBEK XALQI TURMUSHI BILAN BOGLIQ MUSIQACHILIK KASB-HUNAR MAQOLLARI TAHLILI. *Medicine, pedagogy and technology: theory and practice*, *2*(9), 553-564.
44. Oxunjonovna, B. D. (2025). TIL VA JAMIYAT O'ZARO MUNOSABATI.
45. Oxunjonovna, B. D. (2025). AQL VA DONO SO 'Z. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 33-38.
46. Oxunjonovna, B. D. (2025). VATAN VA YURTPARVARLIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 51-56.
47. Oxunjonovna, B. D. (2025). OMAD VA TAQDIR. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 1-6.
48. Oxunjonovna, B. D. (2025). ODOB-AXLOQ. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 7-12.
49. Oxunjonovna, B. D. (2025). SAVDO VA BOYLIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 20-25.
50. Oxunjonovna, B. D. (2025). MEHNAT VA TIRIKCHILIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 26-32.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

51. Oxunjonovna, B. D. (2025). O ‘QISH VA ILM. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 57-62.
52. Oxunjonovna, B. D. (2025). DO ‘STLIK VA BIRODARLIK. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 39-44.
53. Oxunjonovna, B. D. (2025). SABR-TOQAT VA MATONAT. *Ensuring the integration of science and education on the basis of innovative technologies.*, *2*(2), 13-19.
54. Oxunjonovna, B. D. (2025). ZARGARLIK ASOSIDA SHAKLLANGAN XALQ MAQOLLARI TAHLILI. *PEDAGOGIK TADQIQOTLAR JURNALI*, *3*(1), 245-248.
55. Xaqqulova, D. (2024). ABDURAHMON GO ‘ZAL–YASSAVIYSHUNOS. *PEDAGOG*, *7*(6), 8-15.
56. Xaqqulova, D. (2024). ADABIYOTSHUNOS OLIM ABDURAHMON GO ‘ZALNING TADQIQOTLARI XUSUSIDA. *PEDAGOG*, *7*(5), 548-555.
57. XAQQULOVA, D. (2023). BADIIYLIK MASALALARI TADQIQIDA OLIM MAHORATI. *Наука и технология в современном мире*, *2*(5), 5-11.
58. Abduvasiyevna, X. D. (2024). SO ‘Z TUZILISHI VA SO ‘Z YASASH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, *1*(2), 261-266.
59. Abduvasiyevna, X. D. (2024). NUTQ MADANIYATI VA OG ‘ZAKI MULOQOT. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, *1*(2), 255-260.
60. Abduvasiyevna, X. D. (2024). MATN TAHLILI VA MAZMUNNI TUSHUNISH. *The latest pedagogical and psychological innovations in education*, *1*(2), 279-284.